

EKONOMICZNA ANALIZA PRAWA

**Wykład dla doktorantów
rok akademicki 2021/2022**

Dr hab. Włodzimierz Gromski

EKONOMICZNA ANALIZA PRAWA

PODSTAWOWE TEZY EAP (1)

1. to co stanowi o istocie prawa, daje się zredukować do faktów o charakterze ekonomicznym; prawo występuje w charakterze bodźca;
2. prawo jest / powinno być efektywne w sensie ekonomicznym;
3. twórcą i podmiotem prawa jest *homo oeconomicus*;

EKONOMICZNA ANALIZA PRAWA

PODSTAWOWE TEZY EAP (2):

- 4. obowiązywanie prawa można uzasadnić przy użyciu narzędzi stosowanych w analizie ekonomicznej;**
- 5. przy pomocy narzędzi ekonomicznych daje się zbudować teorię sprawiedliwości;**
- 6. EAP jest uprzywilejowanym / uprawnionym typem metody prawniczej.**

(za Stelmachem)

EKONOMICZNA ANALIZA PRAWA

Prawo powinno być efektywne w sensie ekonomicznym. Twierdzenie to może występować:

- w wersji mocniejszej, że jedynym celem prawa winna być efektywność ekonomiczna, lub**
- w wersji słabszej, że jednym z podstawowych celów prawa (obok np. sprawiedliwości) powinna być efektywność ekonomiczna.**

EKONOMICZNA ANALIZA PRAWA

„Efektywność jest jednym z kluczowych pojęć ekonomii. W ogólnym znaczeniu gospodarka jest efektywna, jeżeli dostarcza swoim konsumentom najbardziej pożądaných zestawów dóbr i usług przy danych zasobach i technologii.”

(P. Samuelson, W. Nordhaus)

EKONOMICZNA ANALIZA PRAWA

Stelmach, Brożek i Załuski wskazują, że postulatowi, iż „prawo powinno być efektywne ekonomicznie” można nadać cztery sensy:

- efektywności w sensie Pareto**
- efektywności w sensie Kaldora-Hicksa**
- efektywności w ujęciu ekonomii marginalnej**
- maksymalizacji dobrobytu społecznego**

EKONOMICZNA ANALIZA PRAWA

Tzw. Pareto–efektywność, sprowadza się do uznania wariantu A za lepszy od wariantu B, jeżeli w ramach A sytuacja przynajmniej jednego zainteresowanego będzie korzystniejsza od jego sytuacji w wariacie B, a sytuacja pozostałych zainteresowanych w wariacie A nie pogorszy się w stosunku do ich sytuacji w wariacie B. Wariantem optymalnym (tzw. Pareto–optimum) jest natomiast taki wariant, dla którego nie możemy już znaleźć lepszego wariantu w rozumieniu Pareto–efektywność.

EKONOMICZNA ANALIZA PRAWA

Stelmach, Brożek i Załuski uważają, że efektywność w sensie Pareto ma dwie zalety:

- nie wymaga dokonywania międzyosobowych porównań użyteczności;**
- prowadzi do rozwiązań, które są jednomyślnie akceptowalne, gdyż nie prowadzą do pogorszenia położenia żadnej osoby.**

EKONOMICZNA ANALIZA PRAWA

Zmiana danej sytuacji stanowi ulepszenie (jest efektywna) w sensie Kaldora-Hicksa, jeśli korzyści zyskujących w wyniku wprowadzenia tej zmiany są wyższe niż straty poszkodowanych tą zmianą, a więc zyskujący mogliby potencjalnie zrekompensować straty osób poszkodowanych.

EKONOMICZNA ANALIZA PRAWA

Dwa fakty związane z kryterium Kaldora-Hicksa:

- kryterium to jest teoretyczną podstawą tzw. *cost benefit analysis*, tj. takiej analizy różnych opcji przy której dokonujemy bilansu zysków i strat, jakie generuje każda opcja, i wybieramy tę, dla której bilans ten jest najkorzystniejszy;
- miarą strat i zysków jest tu najczęściej miara pieniężna, a nie użytecznościowa.

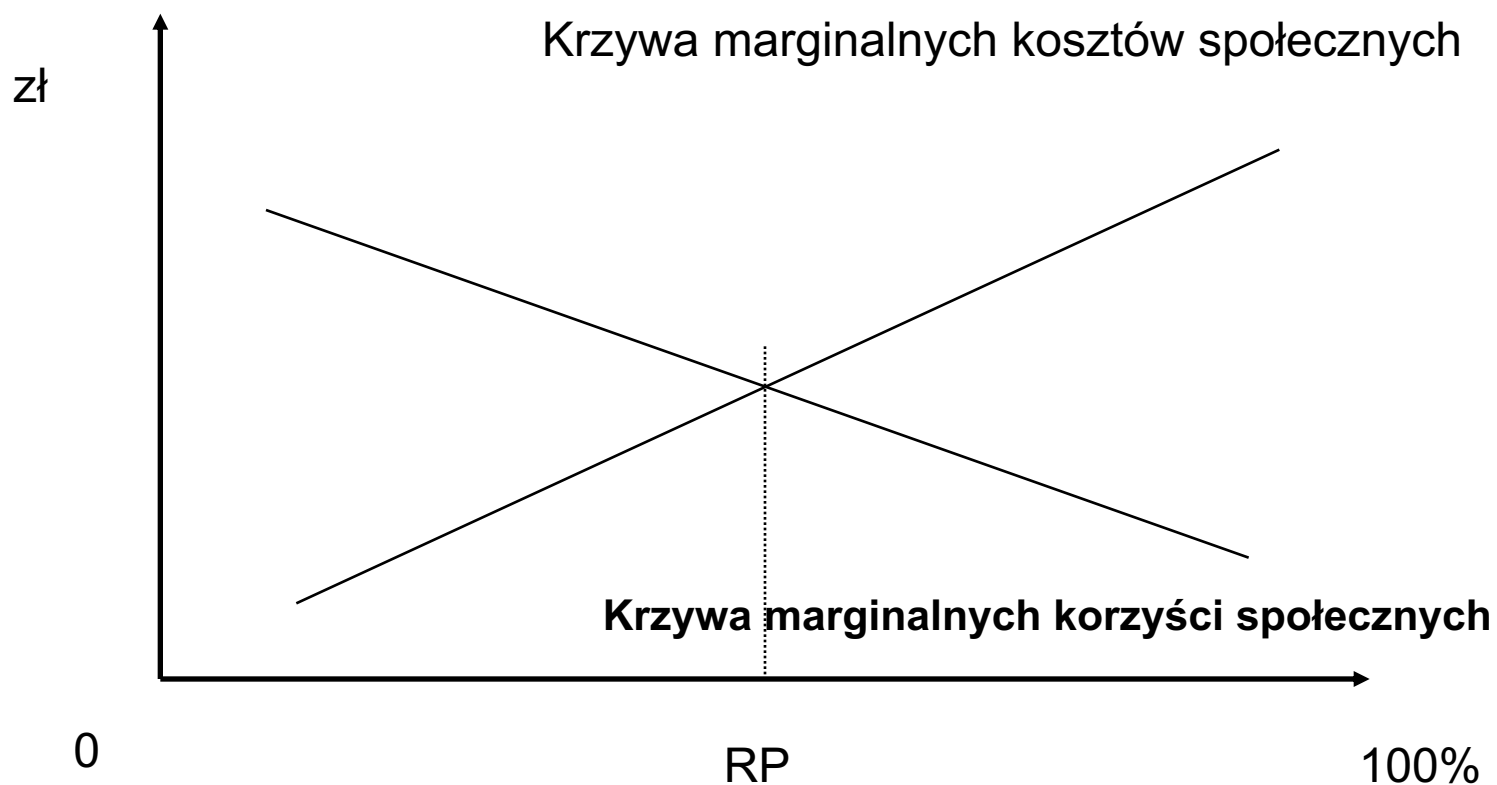

EKONOMICZNA ANALIZA PRAWA

Prawo powinno realizować jakiś cel tylko do takiego poziomu, przy którym następuje zrównanie marginalnych kosztów społecznych realizacji tego celu (tj. kosztów społecznych zwiększenia poziomu realizacji tego celu o dowolnie małą jednostkę) i marginalnych korzyści społecznych realizacji tego celu (tj. korzyści społecznych ze zwiększenia poziomu realizacji tego celu o dowolnie małą jednostkę).

EKONOMICZNA ANALIZA PRAWA

EKONOMICZNA ANALIZA PRAWA

Ze stosowania kryteriów efektywności w ujęciu analizy marginalnej wynika, że pożądane cele bardzo rzadko można osiągać w całości.

Interpretując wykres na poprzednim slajdzie, można mówić o istnieniu ekonomicznie efektywnego poziomu przestępczości, niezależnie od tego jak dziwnie by to nie brzmiało.

EKONOMICZNA ANALIZA PRAWA

Maksymalizacja bogactwa społecznego

Propozycja R. A. Posnera:

Jeśli dobrobyt społeczny mierzy się za pomocą miary pieniężnej, tj. jakaś opcja ma dla X taką wartość, ile byłby on gotów zapłacić za jej realizację, wtedy nakaz maksymalizacji przyjmuje postać nakazu maksymalizacji naszych „chęci zapłaty”, a więc nakaz takiej alokacji dóbr i uprawnień, aby trafiły one do osób, które chcą i mogą za nie zapłacić najwięcej.

EKONOMICZNA ANALIZA PRAWA

Relacje między efektywnością Kaldora-Hicksa i efektywnością w sensie Pareto:

Zmiana sytuacji efektywna w sensie Kaldora-Hicksa byłaby efektywna w sensie Pareto, gdyby na zyskujących nałożono obowiązek zapłacenia odszkodowania.

Ulepszenie w sensie Pareto jest równocześnie ulepszeniem w sensie Kaldora-Hicksa, ale nie odwrotnie.

EKONOMICZNA ANALIZA PRAWA

Relacje między efektywnością w ujęciu marginalnym i efektywnością Kaldora-Hicksa:

Efektywność w ujęciu marginalnym uważana może być za odmienne sformułowanie kryterium Kaldora-Hicksa, dokonane w języku ekonomii marginalnej. Zakłada bowiem, że korzyści ze zwiększenia poziomu realizacji celu o dowolnie małą jednostkę przewyższają koszty zwiększenia poziomu realizacji tego celu o dowolnie małą jednostkę.

EKONOMICZNA ANALIZA PRAWA

Efektywność (skuteczność) prawa jest również jednym z istotnych pojęć prawoznawstwa (teorii prawa). Norma (instytucja) prawna jest efektywna (skuteczna) wtedy, gdy oddziaływanie prawa jest zgodne z treścią normy prawnej lub z celem regulacji prawnej.

EKONOMICZNA ANALIZA PRAWA

Dwa podstawowe rodzaje skuteczności faktycznej norm prawnych:

- skuteczność behawioralna (formalna),**
- skuteczność finistyczna (materialna).**

EKONOMICZNA ANALIZA PRAWA

Z realizacją różnorodnych celów przez prawo wiąże się POLITYKA PRAWA. Jako rodzaj działalności polityka prawa oznacza używanie prawa do osiągnięcia zamierzonych celów. W tym ujęciu chodzi nie tylko o generalne i abstrakcyjne normy prawne, ale również i o decyzje, które przecież — jak pisze J. Wróblewski — funkcjonują jako „prawo” dla określonych sytuacji faktycznych wobec osób, do których się odnoszą.

EKONOMICZNA ANALIZA PRAWA

Dwa warianty polityki prawa:

- ujęcie technicystyczne (instrumentalne, minimalistyczne),
- ujęcie wartościujące (maksymalistyczne).

EKONOMICZNA ANALIZA PRAWA

PRAWNICZA A EKONOMICZNA **EFEKTYWNOŚĆ PRAWA**

Prawnicze rozumienie efektywności prawa nie przesądza, jaki konkretny cel powinna realizować norma (instytucja) prawna.

Rozumienie ekonomiczne efektywności prawa ma charakter materialny, gdyż wskazuje cel prawa, którym jest lub powinna być efektywność ekonomiczna.

EKONOMICZNA ANALIZA PRAWA

Common law tak jak się wydaje większości prawników:

zbiór różnych dziedzin, każda z własną historią, terminologią oraz oszałamiającym mnóstwem reguł i doktryn; co więcej, każda dziedzina z osobna może się wydawać zbiorem luźno tylko powiązanych doktryn.

EKONOMICZNA ANALIZA PRAWA

R.A. Posner uważa, że:

prawo własności (w tym własności intelektualnej), prawo umów, prawo handlowe, prawo karne, prawo rodzinne, prawo morskie, jak większość dziedzin *common law* mogą wszystkie być wyjaśnione przez pojęcia ekonomiczne, które nie tylko tłumaczą główne doktryny, ale także dowodzą ich ekonomicznej jedności. Innymi słowy, ekonomia jest głęboką strukturą *common law*, a doktryny tego prawa są strukturą powierzchniową.

EKONOMICZNA ANALIZA PRAWA

Zgodnie z metaforą „głębokiej struktury”, EAP może łatwo przemieszczać się między dziedzinami *common law*. Na przykład, niemal każdy problem deliktu może być ponownie wyrażony i rozwiązany jako problem umowy po prostu przez zadanie pytania na co, jeżeli chodzi o środki zabezpieczające, zgodziłyby się wcześniej osoby uczestniczące w wypadku, gdyby koszty transakcyjne nie były zaporowe.

EKONOMICZNA ANALIZA PRAWA

Amerykański sędzia Oliver Wendel Holmes:

„obowiązek dotrzymania umowy w *common law* oznacza przewidywanie, że musisz zapłacić odszkodowanie, jeśli jej nie dotrzymasz – i nic więcej.”

EKONOMICZNA ANALIZA PRAWA

Idea, że zobowiązujący się ma, faktycznie, możliwość wyboru, wykonać umowę albo zapłacić odszkodowanie rezygnuje z moralnej podstawy dla zobowiązań umownych i w sposób dorozumiany zezwala na zrywanie umów, gdy jest ono ekonomicznie korzystne (efektywne).

Konstatacja ta była wstępem do wpływowej, choć kontrowersyjnej teorii „efektywnego zerwania” (efficient breach).

EKONOMICZNA ANALIZA PRAWA

Przykładem zastosowania tej teorii może być praktyka przewoźników lotniczych, polegająca na sprzedawaniu większej liczby biletów niż liczba miejsc w samolocie (overbooking).

EKONOMICZNA ANALIZA PRAWA

Liczba lotów	Puste miejsca na 1 lot
5	8
15	9
60	10
15	11
5	12

**100 lotów po 100 miejsc za 500 dol. każde;
przeciętnie 10 *no shows* na lot**

EKONOMICZNA ANALIZA PRAWA

**Przewoźnik potencjalnie mógłby zarobić
5.000.000 dol.**

1000 miejsc wolnych to strata 500.000 dol.

Przewoźnik zarobi więc 4.500.000 dol.

EKONOMICZNA ANALIZA PRAWA

Liczba lotów	Wolne miejsca	Wolne miejsca o/b 110
5	8	- 2
15	9	- 1
60	10	0
15	11	1
5	12	2

EKONOMICZNA ANALIZA PRAWA

Przy sprzedaży przekraczającej ilość miejsc o 10% miejsc wolnych będzie tylko 25.

Przewoźnik zarobi dodatkowo 487.500 dol.